

ساختاری برای تعمیم دادن گروه‌ها

نصرت اله شجره پورصلواتی

چکیده. در این مقاله، ساختاری جدید برای تعمیم دادن گروه‌ها با محدود کردن عمل دوتایی آن روی زیرمجموعه‌ای از دامنه‌اش ارائه شده است. برای مجموعه ناتهی G ، تابع از $G \times G$ به G یک عمل دوتایی نامیده می‌شود. اگر زیرمجموعه‌ای ناتهی از حاصل ضرب دکارتی $G \times G$ ، مانند P در نظر بگیریم و عمل دوتایی روی G را به روی P محدود کنیم و آن را با نماد $*$ نشان دهیم، یک عمل دوتایی جزئی روی G به دست می‌آوریم. در واقع، وقتی که $P = G \times G$ باشد، آنگاه $*$ یک عمل دوتایی روی G است. بنابراین، وقتی یک عمل دوتایی جزئی داریم، ممکن است برای دو عنصر x و y از مجموعه G ، $x * y$ یا $y * x$ یا هر دو در G تعریف نشده باشند. این تعمیم، به عمل دوتایی جزئی، با داشتن شرایطی، ساختاری تحت نام گروه جزئی پدید می‌آورد. در این تعمیم، بعضی از خصوصیات و تعدادی از قضیه‌ها و نتیجه‌گیری‌های نظریه گروه‌ها مورد بررسی قرار گرفته و تعمیم داده شده است.

۱. مقدمه

تعمیم‌های متنوعی روی ساختار گروه‌ها، توسط دانشمندان زیادی و تحت عناوین متناسبی مانند ابرگروه‌ها^۱، گروه‌های فازی^۲، گروه‌های تعمیم یافته^۳ و غیره، که با تغییرات روی عمل دوتایی و یا تغییر در اصول گروه‌ها ارائه شده‌اند. برای مجموعه ناتهی G ، تابع از $G \times G$ به G یک عمل دوتایی نامیده می‌شود. اگر زیرمجموعه‌ای ناتهی از حاصل ضرب دکارتی $G \times G$ ، مانند P در نظر بگیریم و عمل دوتایی روی G را روی P محدود کنیم و آن را با نماد $*$ نشان دهیم، یک عمل دوتایی جزئی^۴ روی G به دست می‌آوریم. در واقع، وقتی که $P = G \times G$ باشد، آنگاه $*$ یک عمل دوتایی روی G است. بنابراین، وقتی یک عمل دوتایی جزئی داریم، ممکن است برای دو عنصر x و y از مجموعه G ، $x * y$ یا $y * x$ یا هر دو در G تعریف نشده باشند. برای راحتی در نوشتار، علامت $*$ را حذف می‌کنیم، یعنی به جای نوشتن x می‌نویسیم: xy . یک مثال از عمل دوتایی جزئی را می‌توان، عمل ترکیب ریخت‌ها^۵، روی مجموعه تمام ریخت‌های یک رسته^۶ در نظر گرفت. ممکن است، دو ریخت در رسته، قابلیت ترکیب با یکدیگر را از لحاظ ترتیب ترکیب، داشته یا نداشته باشند.

ایده گروه‌های جزئی^۷، در ارتباط با مفاهیم سیستم‌های همجوشی^۸ و سیستم‌های انتقال^۹ در کتاب [۱]، و مقاله [۷]، ارائه شده‌اند. مفهوم سیستم‌های همجوشی، برای بررسی نمایش‌های پیمانه‌ای^{۱۰}، معرفی شده‌اند. این مفهوم توسط دانشمندان

عبارت و کلمات کلیدی: تعمیم ساختار گروه، ساختار گروه، گروه جزئی.

دبیر تخصصی رابط: علیرضا عبدالهی

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۸/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۷

<http://dx.doi.org/10.22108/MSCI.2022.131518.1478>

¹hypergroups ²fuzzy groups ³generalized groups ⁴partial binary operation ⁵morphisms ⁶category ⁷partial groups
⁸fusion systems ⁹transporter systems ¹⁰modular representation

نظریه گروه‌ها و توپولوژی جبری‌ها، برای به‌دست آوردن اثبات راحتی، در رده‌بندی گروه‌های متناهی ساده^{۱۱} به‌کار گرفته شده است. چرماک^{۱۲}، توانست، زبان رسته‌ای سیستم‌های انتقال دهنده را به زبان جبری تفسیر کند و تحت نام گروه‌های جزئی ترجمه کند. سیستم‌های همجوشی، ابزار مهمی در توپولوژی جبری بوده‌اند که اثباتی بر حدس مارتینو-پریدی^{۱۳} هستند. چرماک با تحقیقاتش در این بحث، گروه‌های جزئی را ارائه داد. بنابراین، علاقه به گروه‌های جزئی نیز از طرف توپولوژیست‌ها به‌وجود آمد. یک نمونه از تحقیقات در حال انجام و در چنین جهتی را می‌توان در مقاله [۵] دید.

برای مطالعه بیشتر در مورد گروه‌های جزئی، دو مرجع [۲] و [۳] که هر دو توسط چرماک نوشته شده‌اند، توصیه می‌شود. مرجع [۲]، ارتباط بین این دو مفهوم را فراهم می‌کند و مرجع [۳]، در عوض، با موضعی‌ها^{۱۴} بدون نگاه کردن به سیستم‌های همجوشی سروکار دارد. موضعی‌ها، گروه‌های جزئی با ویژگی‌های خاص هستند که با هدف، گرفتن اطلاعات از نرمال‌سازهای p - زیرگروه‌های نابدیهی، مدل‌سازی شده‌اند. از آنجایی که طبقه‌بندی گروه‌های ساده متناهی با تجزیه و تحلیل چنین اطلاعاتی به‌دست می‌آید، امیدواری وجود دارد، که اثبات وجود، از طریق سیستم‌های همجوشی و گروه‌های جزئی، ساده‌تر شود. در مقاله [۵]، مفهوم رسته جهانی^{۱۵}، بیان شده است و نشان داده شده است که رسته گروه‌های جزئی، یک رسته جهانی است و شامل رسته گروه‌هاست. در مقاله [۸]، نشان داده شده است که رسته گروه‌های جزئی، کامل^{۱۶} و هم-کامل^{۱۷} است و این حکم برای رسته گروه‌های جزئی متناهی هم برقرار است.

چرماک، گروه‌های جزئی را در سال ۲۰۱۳ میلادی، به‌صورت رسمی و به‌عنوان تعمیم مفهوم گروه‌ها و در چارچوب سیستم‌های همجوشی معرفی کرد. از همان ابتدا، ترجمه مفاهیم گروه‌ها در چارچوب سیستم‌های همجوشی نقش حیاتی و به‌سزایی در توسعه این نظریه از دیدگاه جبری ایفا کرده است. نظریه سیستم‌های همجوشی با تعامل با نظریه گروه‌ها، نظریه نمایش گروه‌ها و گروه‌های توپولوژی، به موضوع مهمی در جبر تبدیل شده است. تعریف زیر از مرجع [۲] گرفته شده است.

تعریف ۱.۱. [۲] فرض کنید G یک مجموعه ناتهی و $W = W(G)$ ، مونوئید آزاد روی G باشد. برای دو کلمه x و y ، از مجموعه W ، نماد xy ، برای الحاق دو کلمه x و y ، استفاده می‌شود. فرض کنید $D \subseteq W$ ، چنان باشد که:

$$(۱) \quad G \subseteq D, \text{ (یعنی: } D \text{ شامل تمام کلمات با طول } ۱ \text{ و شامل کلمه تهی است).}$$

$$(۲) \quad xy \in D \implies x, y \in D$$

نگاشت $\Pi: D \rightarrow G$ ، یک ضرب نامیده می‌شود، هرگاه در دو شرط زیر صدق کند:

$$(۳) \quad \text{تحدید نگاشت } \Pi \text{ به } G, \text{ همانند نگاشت همانی باشد، } \Pi|_G = Id_G.$$

$$(۴) \quad xyz \in D \implies x\Pi(y)z \in D, \text{ \& } \Pi(xyz) = \Pi(x\Pi(y)z)$$

عنصر همانی ضرب Π یعنی $\Pi(\emptyset)$ ، را با نماد $\mathbf{1}$ ، نشان می‌دهیم. سه تایی (G, D, Π) با دارا بودن شرایط (۱)، (۲)، (۳) و (۴)، یک مونوئید جزئی نامیده شده است. D دامنه و Π ضرب روی سه تایی (G, D, Π) نامیده شده است.

وارونگی یا معکوس روی G ، تابع دوسویی روی G ، با ضابطه $x \mapsto x^{-1}$ ، به همراه نگاشت القایی روی W ، با ضابطه $(x_1, x_2, \dots, x_n) \mapsto (x_n^{-1}, x_{n-1}^{-1}, \dots, x_1^{-1})$ تعریف می‌شود.

$$(۵) \quad w \in D \implies w^{-1}w \in D, \Pi(w^{-1}w) = \mathbf{1}$$

با داشتن تمام شرایط فوق، چندتایی $(G, D, \Pi, {}^{-1})$ یک گروه جزئی نامیده می‌شود.

توجه دارید که با داشتن شرایط (۱) و (۵) می‌توان نتیجه گرفت، $w \in D \implies w^{-1} \in D$ و لذا $(w^{-1})^{-1} = w$.

¹¹ classification of the finite simple groups ¹²A. Chermak ¹³Martino-Priddy conjecture ¹⁴localities ¹⁵universal category
¹⁶complete ¹⁷cocomplete

مثال ۲.۱. فرض کنید G ، یک گروه باشد، در این صورت G یک مجموعه ناتهی است و با انتخاب $D = W(G)$ ، مونوئید آزاد روی G ، به همراه نگاشت معکوس $^{-1}$ و ضرب چندمقداری $G : D \rightarrow G$ ، با ضابطه

$$(x_1, x_2, \dots, x_n) \mapsto x_1 x_2 \cdots x_n$$

چندتایی $(G, D, \Pi, -^{-1})$ یک گروه جزئی است.

برعکس، اگر $G = (G, D, \Pi, -^{-1})$ یک گروه جزئی و $D = W(G)$ ، آنگاه G ، با عمل دوتایی $xy = \Pi(x, y)$ یک گروه است. بنابراین می‌توان تعریف ساده زیر، را از مراجع [۴، ۶] برای گروه جزئی ارائه داد.

تعریف ۳.۱. [۴، ۶] فرض کنید G یک مجموعه ناتهی و $*$ یک عمل دوتایی جزئی روی G باشد اگر برای تمام عناصر $x, y, z \in G$ شرایط زیر برقرار باشد، آنگاه G یک گروه جزئی نامیده می‌شود:

(۱) اگر $xy, yz, (xy)z, x(yz)$ تعریف شده باشند، آنگاه $x(yz) = (xy)z$.

(۲) برای هر $x \in G$ ، عنصر $e \in G$ وجود دارد به طوری که ex و xe تعریف می‌شوند و $xe = ex = x$.

(۳) برای هر $x \in G$ ، عنصر $x' \in G$ وجود دارد طوری که xx' و $x'x$ تعریف می‌شوند و $xx' = x'x = e$.

در تعریف ۳.۱، شرط (۱) شرکت پذیری جزئی، تعریف نیم گروه جزئی^{۱۸} را ارائه می‌دهد. شرط (۲) عنصر همانی است که منحصر به فرد هم هست. شرط (۳) وارون عنصر $x \in G$ ، عنصر $x' \in G$ ارائه شده که منحصر به فرد است و لذا آن را با نماد x^{-1} مشخص می‌کنیم.

مثال ۴.۱. هر گروه دلخواه، یک گروه جزئی است. اما عکس آن درست نیست. به‌عنوان مثال، اگر فرض کنید n عدد صحیح و مثبت باشد، آنگاه مجموعه $\{ -n, -n+1, \dots, 0, 1, \dots, n-1, n \}$ با عمل جمع معمولی اعداد صحیح، یک گروه جزئی است اما یک گروه نیست.

مثال ۵.۱. فرض کنید G یک گروه و A زیرمجموعه‌ای ناتهی از G باشد. در این صورت مجموعه

$$B = \{e, a, a^{-1} \mid a \in A\}$$

با عمل القایی از گروه G یک گروه جزئی است. اگر حداقل یک عنصر $a \in A$ ، چنان باشد که $a^3 \neq e$ ، آنگاه B گروه نیست.

مثال ۶.۱. فرض کنید M مجموعه تمام ماتریس‌های با تعداد سطر و ستون‌های دلخواه باشند. با قرار دادن 0 ، به‌جای تمام ماتریس‌های صفر در این مجموعه، با عمل جمع معمولی ماتریس‌ها، یک گروه جزئی حاصل می‌شود که گروه نیست.

مثال ۷.۱. فرض کنید N مجموعه تمام ماتریس‌های مربعی معکوس پذیر، با رتبه دلخواه باشند. با قرار دادن I ، به‌جای تمام ماتریس‌های واحد از هر مرتبه در این مجموعه، با عمل ضرب معمولی ماتریس‌ها، یک گروه جزئی حاصل می‌شود که گروه نیست.

۲. برخی خواص و ویژگی گروه جزئی

در این بخش، برخی خواص و ویژگی گروه جزئی، مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد. تعدادی از تعاریف و قضایای نظریه گروه را برای گروه جزئی ارائه داده و درستی یا نادرستی آنها را بررسی می‌کنیم.

تعریف ۱.۲. فرض کنید G یک گروه جزئی و S یک زیرمجموعه ناتهی از G باشد که با عمل جزئی روی G تشکیل یک گروه جزئی دهد در این صورت S را یک زیرگروه جزئی G نامند و از نماد $S \leq G$ استفاده می‌کنیم.

¹⁸partial semigroup

قضیه ۲.۲. فرض کنید G یک گروه جزئی و S یک زیرمجموعه ناتهی از G باشد. در این صورت S یک زیرگروه جزئی G است، اگر و تنها اگر، $e \in S$ و برای هر $s \in S$ ، وارون آن، s^{-1} در S باشد.

اثبات. اگر $S \leq G$ ، آنگاه شامل عضو همانی و وارون هر عضو s در S ، یعنی s^{-1} هم در S وجود دارد. اکنون طرف برگشت را ثابت می‌کنیم. فرض کنید $x, y, z \in S$ باشند در این صورت $x, y, z \in G$ و لذا خاصیت (۱)، تعریف ۱.۱، برقرار است. طبق فرض $e \in S$ ، لذا خاصیت (۲) تعریف ۱.۱، برقرار است و برای هر $s \in S$ ، وارون آن، s^{-1} در S می‌باشد. بنابراین، S یک گروه جزئی است، پس $S \leq G$. □

قضیه ۳.۲. فرض کنید G یک گروه جزئی، x و y عناصری از G باشند. در این صورت $(x^{-1})^{-1} = x$ و اگر ضرب‌های $(xy)^{-1} = y^{-1}x^{-1}$ ، $x^{-1}(xy)$ ، $(xy)y^{-1}$ ، $y^{-1}x^{-1}$ ، $(xy)y^{-1}x^{-1}$ ، $x^{-1}(xy)$ ، $y^{-1}x^{-1}(xy)$

اثبات. با توجه به اینکه $xx^{-1} = x^{-1}x = e$ بنابراین $(x^{-1})^{-1} = x$. برای اثبات قسمت دوم، ملاحظه می‌شود که:

$$(y^{-1}x^{-1})(xy) = y^{-1}(x^{-1}(xy)) = y^{-1}(x^{-1}x)y = y^{-1}(ey) = y^{-1}y = e$$

$$(xy)(y^{-1}x^{-1}) = ((xy)y^{-1})x^{-1} = (x(yy^{-1}))x^{-1} = (xe)x^{-1} = xx^{-1} = e.$$

بنابراین حکم برقرار است. □

قضیه ۴.۲. فرض کنید G یک گروه جزئی و S ، یک زیرگروه جزئی G باشد، مجموعه

$$C_G(S) := \{g \in G \mid gx = xg, \text{ باشد، } gx \text{ و } xg \text{ تعریف شده باشند}\}$$

یک زیرگروه جزئی G است. آن را مرکز ساز زیرگروه جزئی S در G نامیده می‌شود.

اثبات. می‌دانیم که برای هر $x \in S$ ، $ex = xe$ ، بنابراین $e \in C_G(S)$. اکنون فرض کنید $g \in C_G(S)$ باشد، پس $g^{-1} \in G$ وجود دارد در این صورت برای $x \in S$ ، وارون آن یعنی $x^{-1} = y$ در S قرار دارد و همچنین $gy = yg$ لذا داریم:

$$xg^{-1} = y^{-1}g^{-1} = (gy)^{-1} = (yg)^{-1} = g^{-1}y^{-1} = g^{-1}x,$$

بنابراین $g^{-1} \in C_G(S)$. لذا $C_G(S)$ یک زیرگروه جزئی G است. □

تبصره ۵.۲. زیرگروه جزئی $C_G(G)$ را مرکز ساز گروه جزئی G نامیده‌اند.

درحالی که $G = C_G(G)$ ، باشد، G را یک گروه جزئی آبلی نامیم.

قضیه ۶.۲. فرض کنید G یک گروه جزئی باشد و $\{S_i\}_{i \in I}$ خانواده‌ای از زیرگروه جزئی‌های G باشند. آنگاه مجموعه‌های $U_i \in IS_i$ و $\cap_{i \in I} S_i$ زیرگروه جزئی هستند، که به ترتیب کوچکترین زیرگروه جزئی شامل هر عضو خانواده $\{S_i\}_{i \in I}$ و بزرگترین زیرگروه جزئی درون هر عضو خانواده $\{S_i\}_{i \in I}$ هستند.

اثبات. با توجه به اینکه برای هر $i \in I$ ، $e \in S_i$ ، پس داریم: $e \in U_i \in IS_i$ و $e \in \cap_{i \in I} S_i$. اکنون فرض کنید $x \in U_i \in IS_i$ پس عنصر i چنان موجود است که $x \in S_i$ و از اینکه S_i ، زیرگروه جزئی است، پس $x^{-1} \in S_i$ و در نتیجه $x^{-1} \in U_i \in IS_i$. بنابراین، $U_i \in IS_i$ ، زیرگروه جزئی است.

به همین ترتیب، اگر فرض کنید $x \in \cap_{i \in I} S_i$ پس برای هر عنصر $i \in I$ داریم: $x \in S_i$ و از اینکه S_i ، زیرگروه جزئی است، پس $x^{-1} \in S_i$ و در نتیجه $x^{-1} \in \cap_{i \in I} S_i$. بنابراین، $\cap_{i \in I} S_i$ ، زیرگروه جزئی است. □

مراجع

- [1] M. Aschbacher, R. Kessar and B. Oliver, *Fusion systems in algebra and topology*, London Mathematical Society Lecture Note Series, **391**, Cambridge University Press, Cambridge, 2011.
- [2] A. Chermak, Finite localities I, 2021.
- [3] A. Chermak, Fusion systems and localities, *Acta Math.*, **211** (2013) 47–13.
- [4] Z. Çiloğlu Şahin and Y. Çeven, A Generalization of Groups: Partial Groups, *Emerging Applications of Differential Equations and Game Theory*, (2020) 1–12.
- [5] A. Diaz Ramos, R. Molinier and A. Viruel, Path partial groups, 2021.
- [6] S. Jekel, Partial Groups, Technical Report, Northeastern University, (2015) 1 – 6.
- [7] B. Oliver, Existence and uniqueness of linking systems: Chermak’s proof via obstruction theory, *Acta Math.*, **211** (2013) 141 – 175.
- [8] E. Salati, Limits and colimits, generators and relations and relations of partial groups, 2022.

نصرت اله شجره پورصلواتی

بخش ریاضی محض، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

salavati@uk.ac.ir

نصرت اله شجره پورصلواتی، عضو هیأت علمی و دانشیار بخش ریاضی محض، دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانش آموخته کارشناسی ریاضی محض، از دانشگاه شهید باهنر کرمان و دکترای ریاضی محض از دانشگاه تهران است. علائق پژوهشی وی، جبر، ساختارهای جبری، گروه و تعمیم آنها است.

A structure for generalizing groups

Nosratollah Shajareh Pourslavati

Abstract: In this paper, a new structure for generalizing groups by limiting its binary operation to a subset of its domain is presented. For the set G , the function from $G \times G$ to G is called a binary operation. If we consider a subset of the Cartesian product $G \times G$, such as P , and limit the binary operation on G to P and denote it by the symbol $*$, we obtain a partial binary operation on G . In fact, when $P = G \times G$, then $*$ is a binary operation on G . Therefore, when we have a partial binary operation, it may be $x * y$ or $y * x$ or both are not defined in G . In this generalization, some characteristics and a number of theorems and conclusions of group theory are examined and generalized.

Keywords: Generalized group structure, group structure, partial group.

Nosratollah Shajareh Pourslavati

Department of Pure Mathematics, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

Email: salavati@uk.ac.ir

Communicated by Alireza Abdollahi.

Article Type: Research Paper.

Received: 18/11/2021, Accepted: 16/02/2022.